

УДК 349.3

В. М. Остапович,
асистент кафедри теорії та історії держави і права
юридичного факультету,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЗАКОНОДАВЧІ ГАРАНТІЇ ПРАВА НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Стаття присвячена актуальним проблемам законодавчих гарантій надання медичної допомоги особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, аналізу нормативно-правових актів у сфері надання медичної допомоги постраждалим. У праці визначено основні правові проблеми надання медичної допомоги постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Ключові слова: Чорнобильська катастрофа, особи які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, медична допомога.

Статья посвящена актуальным проблемам законодательных гарантий оказания медицинской помощи лицам, пострадавшим вследствие Чернобыльской катастрофы, анализу нормативно-правовых актов в сфере оказания медицинской помощи пострадавшим. В работе определены основные правовые проблемы оказания медицинской помощи пострадавшим в результате Чернобыльской катастрофы.

Ключевые слова: Чернобыльская катастрофа, лица пострадавшие вследствие Чернобыльской катастрофы, медицинская помощь.

This article is devoted to problems of legal guarantees to provide medical assistance to persons affected by the Chernobyl disaster, the analysis of regulations to provide medical care to victims. The paper defines the main legal problems of medical care to the victims of the Chernobyl disaster.

Key words: Chernobyl disaster, persons affected by the Chernobyl accident, medical aid.

Чорнобиль... Чорний біль нашої землі. І скільки б не минуло років, це слово завжди полум'янітиме чорним вогнищем скорботи.

Вже майже чверть століття віддаляє нас від цих трагічних подій.

Чорнобильська катастрофа — екологічна катастрофа, що була спричинена руйнуванням 26 квітня 1986 року четвертого енерго-

блоку Чорнобильської атомної електростанції, розташованої на території України (у той час — Української РСР). Руйнування мало вибуховий характер, реактор був повністю зруйнований і в довкілля було викинуто велику кількість радіоактивних речовин.

Катастрофа вважається найбільшою за всю історію ядерної енергетики, як за кількістю загиблих і потерпілих від її наслідків людей, так і за економічними збитками.

Радіоактивна хмара від аварії пройшла над європейською частиною СРСР, більшою частиною Європи, східною частиною США. Приблизно 60 % радіоактивних речовин осіло на території Білорусі. Близько 200 000 чоловік було евакуйовано із зон забруднення [3].

День 26 квітня 1986 року поділив нашу історію на до- і після-чорнобильську.

Масштаб Чорнобильської катастрофи, найтяжчої за всю історію людства техногенної катастрофи, добре відомий як ученим, так і політикам всього світу. В навколишнє середовище надійшло близько 3 % радіонуклідів, які на момент катастрофи були накопичені в четвертому енергоблоці ЧАЕС.

Аварія призвела до забруднення більше 145 тисяч кв. км території України, Республіки Білорусь та Російської Федерації, щільність забруднення радіонуклідами ^{137}Cs і ^{90}Sr якої перевищує 37 кБк/кв.м. Внаслідок Чорнобильської катастрофи постраждало біля 5 мільйонів людей, забруднено радіоактивними нуклідами близько 5 тисяч населених пунктів Республіки Білорусь, України та Російської Федерації. З них на Україні — 2218 селищ та міст з населенням приблизно 2,4 млн людей. Чорнобильська аварія призвела до безпрецедентного опромінення населення значених держав [4].

Чорнобильська катастрофа торкнулася долі мільйонів людей. У багатьох регіонах, на величезних територіях виникли нові соціальні та економічні умови. Україну оголошено зоною екологічного лиха. Створення системи надійного захисту людей від наслідків Чорнобильської катастрофи потребує залучення значних фінансових, матеріальних та наукових ресурсів [6].

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед лю-

диною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [5].

Актуальність цього дослідження обумовлена тою обставиною, що гарантії права на медичну допомогу стосуються мільйонів осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Так, за даними Держкомстату станом на 01.01.2010 в Україні налічується 2 254 471 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи громадян, у тому числі:

- 260 807 осіб — учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС;
- 1 993 664 особи — потерпілих від аварії на ЧАЕС, з них: 498 409 осіб — дітей, віднесених до потерпілих.

Завданням цього дослідження є аналіз нормативно-правових актів у сфері надання медичної допомоги постраждалим та визначення основних правових проблем надання медичної допомоги постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи.

28 лютого 1991р. Верховною Радою Української РСР було прийнято Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Цей Закон визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я та створює єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій, умов проживання і трудової діяльності на них, соціального захисту потерпілого населення [6].

Закон спрямований на захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та розв'язання пов'язаних з нею проблем медичного і соціального характеру, що виникли внаслідок радіоактивного забруднення території.

Державна політика в галузі соціального захисту потерпілих від Чорнобильської катастрофи та створення умов проживання і праці на забруднених територіях повинна базуватися зокрема на принципах комплексного розв'язання завдань охорони здоров'я

Особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, є учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС — громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації

аварії та її наслідків та потерпіли від Чорнобильської катастрофи — громадяни, включаючи дітей, які зазнали впливу радіоактивного опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Згідно вимог чинного законодавства [6] Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, праці та соціальної політики, освіти і науки, з питань ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації організують щорічне медичне обстеження (диспансеризацію), санаторно-курортне лікування всіх осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, запроваджують систему радіаційно-екологічного, медико-генетичного, медико-демографічного моніторингу на території України. Цими органами у регіонах найбільшого зосередження осіб, які постраждали, створюються спеціалізовані центри, в тому числі дитячі, для обстеження, лікування, соціально-психологічної реабілітації та профорієнтації потерпілих осіб.

Медикаменти і медичне обладнання, які надходять цільовим призначенням на території радіоактивного забруднення, а також для спеціалізованих медичних закладів (в тому числі дитячих), в яких проходять лікування постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (незалежно від місця їх розташування на території України), звільняються від усіх видів оподаткування і сплати мита. Перелік таких спеціалізованих медичних закладів визначає Кабінет Міністрів України.

Громадяни, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зобов'язані проходити обов'язкове обстеження в медичних закладах.

Особам, постраждалим від Чорнобильської катастрофи, в залежності від категорії до якої вони віднесені, державою гарантовані компенсації та пільги, зокрема на безплатне придбання ліків за рецептами лікарів, безплатне позачергове зубопротезування (за винятком зубопротезування із дорогоцінних металів та прірвняних по вартості до них, що визначається Міністерством охорони здоров'я України), першочергове обслуговування у лікувально-профілактичних закладах та аптеках.

Постановою Кабінету Міністрів України від 9 червня 1997 р. № 571 затверджено Положення про організацію і функціонування Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи [10].

Це Положення визначає основи організації та функціонування Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, як єдиної інформаційної системи державного обліку зазначених осіб. Державний реєстр створюється відповідно до статті 16 Закону «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [6].

Метою створення та діяльності Державного реєстру є ефективне розв'язання завдань медико-соціального забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Головними завданнями Державного реєстру є здійснення контролю за станом здоров'я осіб та вивчення близьких і віддалених медичних наслідків у осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Реалізація цих завдань забезпечується зокрема шляхом:

- створення автоматизованої інформаційної системи персонального обліку осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи і проживають на території України;

- нагляду за станом здоров'я осіб, внесених до Державного реєстру, автоматизованого збору та постійного збереження інформації про стан їх здоров'я, зібраної під час проведення цільових диспансеризацій;

- урахування індивідуальної та загальної дози внутрішнього і зовнішнього опромінення для надання повної та достовірної інформації щодо постраждалих осіб;

- здійснення постійного контролю, оцінки та прогнозування стану здоров'я зазначених осіб та медико-демографічної ситуації на основі інформації, зібраної в Державному реєстрі, виявлення достовірних причинно-наслідкових зв'язків між показниками здоров'я та факторами ризику радіаційного і нерадіаційного походження.

Дані, зібрані в Державному реєстрі, повинні сприяти розробленню та впровадженню профілактичних заходів, спрямованих на зниження негативних наслідків Чорнобильської катастрофи.

Реалізація вищезазначених завдань, спрямованих на збереження здоров'я осіб, постраждалих від Чорнобильської катастрофи, потребує відповідних державних програм та їх належного фінансового забезпечення.

Однак, Закон України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 ро-

ки» був прийнятий Верховною Радою України лише в 2006 р, через 20 років після аварії на Чорнобильській атомній електростанції. В Білорусі така програма була прийнята ще в 1992 р. Станом на сьогоднішній день у Білорусі реалізується вже четверта програма, при цьому витрати на її реалізацію становлять 19 мільярдів доларів США. В Україні на ці цілі витрачено приблизно 9 мільярдів доларів США.

Внаслідок цього, як вбачається з матеріалів Академії медичних наук України «Про медико-соціальні аспекти наслідків Чорнобильської катастрофи», підготовлених до парламентських слухань на тему: «Сучасний стан та актуальні завдання подолання наслідків Чорнобильської катастрофи», що відбулися 8 квітня 2009 року, в Україні катастрофічно зростає захворюваність населення, по смертності Україна займає одне з перших місць у світі [12].

В Загальнодержавній програмі подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки [7] детально проаналізовано сучасний стан здоров'я постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Так, станом на 1 січня 2006 року в Україні проживало 2 646 106 постраждалих. Серед них: до категорії 1 належать 105 251 особа; до категорії 2 — 276 072; до категорії 3 — 537 504; до категорії 4 — 1 081 469; до категорії Г — 2780; діти — 643 030 осіб, у тому числі 4520 — діти-сироти і 2869 — діти-інваліди.

На територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, проживає 2054685 постраждалих, у тому числі 472191 дитина віком до 14 років.

За даними Центру медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України, під час медичного обстеження осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, виявлено 83 відсотки хворих. Найбільша кількість хворих серед учасників ліквідації аварії — 91,5 відсотка, евакуйованих із зони відчуження — 87,7 відсотка осіб, які постійно проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, — 83,7 відсотка. Серед дітей, потерпілих внаслідок Чорнобильської катастрофи, віком до 14 років хворих — 76,1 відсотка. Серед дітей, евакуйованих із зони відчуження, хворих — 83,7 відсотка, серед дітей, які проживають на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення, — 76,6 відсотка.

За результатами щорічної диспансеризації, чисельність постраждалих, визнаних здоровими, зменшується. За останні роки ча-

стка визнаних здоровими серед учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС зменшилася на 2 відсотки і становить 5,3 відсотка. Серед потерпілих дітей здоровими визнано 20,6 відсотка.

Основними завданнями Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки є збереження здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Виходячи з 19-річного досвіду роботи, пов'язаної із зменшенням негативних медичних наслідків катастрофи, у рамках Програми передбачені такі основні завдання щодо збереження здоров'я зазначених осіб:

- проведення цілеспрямованих профілактичних, лікувальних і реабілітаційних заходів для зниження рівнів інвалідності та смертності;
- забезпечення підвищення рівнів медичного обслуговування, соціальної і психологічної реабілітації населення;
- забезпечення санаторно-курортним лікуванням;
- надання адресної висококваліфікованої та ефективної медичної допомоги;
- зміцнення медико-санітарної бази для надання цільової медичної допомоги;
- профілактика захворювань серед цієї категорії громадян та їх оздоровлення;
- проведення широких епідеміологічних досліджень та щорічних медичних оглядів постраждалих.

Групами першочергового медичного нагляду у період до 2010 року стануть:

- особи, які перенесли гостру променеву хворобу, і учасники ліквідації аварії, які отримали дозу опромінення понад 250 мілігрей;
- особи, які страждають на онкологічні захворювання, аутоімунні тиреоїдити і гіпотиреози, лейкемії, мієлодиспластичний синдром, пов'язані з опроміненням;
- учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986-1987 роках;
- евакуйовані із зони відчуження;
- діти, опромінені в ранній йодний період (до вересня 1986 року), та ті, які проживають на території, що зазнали радіоактивного забруднення.

Виконання основних завдань цього напряму передбачає:

- здійснення заходів щодо охорони материнства і дитинства;

- підвищення рівня диспансеризації;
- оздоровлення та лікування у спеціалізованих медичних закладах;
- профілактику захворювань;
- своєчасну діагностику віддалених ефектів опромінення;
- проведення поглиблених клініко-епідеміологічних досліджень;
- організацію роботи центрів соціально-психологічної реабілітації та профорієнтації осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

З цією метою розробляються багаторічні та однорічні програми комплексного медико-санітарного забезпечення осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що передусім повинні передбачати:

- надання висококваліфікованої і гарантованої медичної допомоги хворим з реалізованою патологією з груп високого ризику та груп диспансерного нагляду;
- здійснення профілактичних заходів щодо збереження здоров'я осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (дітей і дорослих), у тому числі оздоровлення та соціально-психологічної реабілітації;
- розроблення та впровадження в лікувальних закладах найбільш ефективних заходів щодо зменшення захворювань, які призводять до інвалідності;
- розвиток реабілітаційних напрямів;
- забезпечення функціонування Державного реєстру осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- удосконалення методики встановлення зв'язку хвороб з дією іонізуючого опромінення та інших негативних чинників Чорнобильської катастрофи, а також уточнення переліку хвороб, при яких може бути встановлений причинний зв'язок з наслідками цієї катастрофи;
- поглиблення клініко-епідеміологічних та здійснення медико-генетичних досліджень;
- створення системи оперативного та об'єктивного інформування населення про радіологічну ситуацію, ефективність контрзаходів, рекомендації науки і медицини у сфері захисту від дії іонізуючого випромінювання і сучасного досвіду подолання негативних наслідків аварії.

Обсяги видатків з державного бюджету України на виконання пріоритетних завдань загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки млн гривень:

Напрями програми	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.
Пільги на медичне обслуговування громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	100,74	90,0	100,0	120,0	130,0
Комплексне медико-санітарне забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	88,76	45,0	45,0	45,0	45,0

Згідно ст. 2 Закону України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки» [7] Кабінету Міністрів України доручено під час формування проекту Державного бюджету України на відповідний рік передбачати видатки на фінансування заходів Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки, виходячи з фінансових можливостей державного бюджету.

Щороку у Верховній Раді України проходять парламентські слухання присвячені подоланню наслідків Чорнобильської катастрофи.

Постановою Верховної Ради України від 21 травня 2009 року № 1368-VI схвалено рекомендації парламентських слухань на тему: «Сучасний стан та актуальні завдання подолання наслідків Чорнобильської катастрофи», які відбулися 8 квітня 2009 року [9].

В учасників вищезазначених парламентських слухань викликала занепокоєння скорочення обсягів фінансування низки «чорнобильських» програм. Зокрема, Законом України «Про Державний бюджет України на 2009 рік» у кілька разів, порівняно з попереднім роком, зменшено фінансування комплексного медико-санітарного забезпечення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Щорічне недофінансування бюджетної програми «Комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань із застосуванням високовартісних медичних техноло-

гій громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» не дозволяє поліпшити існуючу матеріально-технічну базу для проведення щорічного медичного обстеження (диспансеризації) постраждалих, забезпечити їх повноцінне лікування в спеціалізованих лікувальних закладах.

Так, наприклад, на комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань чорнобильців у 2008 році передбачалося 27 мільйонів гривень, що на 17,9 мільйона менше, ніж у 2007 році. Крім цього, в Україні постійно астрономічно зростають ціни на ліки, конче потрібні для лікування людей, які врятували життя мільйонам громадян України.

Незадовільною є ситуація із забезпеченням безоплатними ліками за рецептами лікарів громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Незважаючи на зростання цін на ліки більше ніж на 70 відсотків, фінансування видатків з державного бюджету в 2009 р. році передбачено на рівні 2008 року. Потребує вдосконалення сама система забезпечення ліками громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи [9].

Взагалі в термін «медична допомога» широко вживається у національному законодавстві України, є певні його визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я, науковців, медичних університетів й академій. Цілісна правова дефініція цього поняття у законах України відсутня, а тому потребує нормативного врегулювання [11].

Слід зазначити, що Чорнобильська катастрофа стала поштовхом до формування ядерного законодавства України. Його систему складають Закони України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» (1991), «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки» (2006 р) та інші нормативно правові акти [1].

Поряд з цим існує досить велика кількість, зокрема підзаконних, нормативно-правових актів, які регулюють питання подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

За період з 1990 р. по даний час нормативно-правова база налічує понад 800 документів, які повинні регулювати різні аспекти подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Ці нормативно правові акти часто суперечать як один одному, так і Конституції

України та законам, що змушує осіб постраждалих від Чорнобильської катастрофи звертатися до органів державної влади та суду за захистом своїх порушених прав, зокрема, і на медичну допомогу.

Однак, на превеликий жаль, більшість державних гарантій права на медичну допомогу осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи у зв'язку відсутністю комплексного законодавчого регулювання цих питань та з недостатнім фінансуванням, залишаються декларативними та виконуються не в повному обсязі.

На нашу думку, сприяти покращенню ситуації правового регулювання надання медичної допомоги особам, які постраждали від Чорнобильської катастрофи, має Указ Президента України № 937/2010 від 11 жовтня 2010 р. «Про заходи, пов'язані з 25-ми роковинами Чорнобильської катастрофи», відповідно до якого з метою привернення уваги суспільства та світової спільноти до проблем подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, посилення захисту постраждалих внаслідок цієї катастрофи громадян Кабінету Міністрів України доручено проаналізувати заходи, вжиті щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в Україні, розглянути стан виконання Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки, законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань соціального захисту населення, яке постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи, та підготувати за результатами такої роботи пропозиції щодо поліпшення ситуації у цих сферах.

Також Кабінету Міністрів України доручено передбачити під час доопрацювання проекту Закону про Державний бюджет України на 2011 рік видатки на поліпшення медичного забезпечення, оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та придбання для них ліків [8].

Протягом усіх років після Чорнобильської катастрофи правовим проблемам подолання наслідків цієї трагедії планетарного масштабу загалом і надання медичної допомоги зокрема, не було приділено достатньої уваги вченими-юристами.

Правовим чорнобильським проблемам присвячена стаття В. Ф. Опришко, д-ра юридичних наук, професора, чл.-кор. НАН України, декана юридичного факультету ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», в якій розглядаються питання ролі права в урегулюванні суспільних відносин, що виникають у сфері ліквідації

наслідків Чорнобильської катастрофи, зокрема і надання медичної допомоги постраждалим особам.

Успішне вирішення чорнобильських проблем у значній мірі залежить від стану законодавства, яке регулює відносини у цій сфері. На жаль, воно є далеко не досконалим і багато в чому не відповідає потребам людей, інтереси яких покликане захищати [2].

Аналізуючи вищевикладене, вважаю, що для більш ефективного надання медичної допомоги особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, необхідно систематизувати законодавство, яке регулює ці питання, законодавчо визначити поняття «медична допомога», визначити обсяг медичної допомоги, який держава за рахунок коштів бюджету гарантує постраждалим особам, запровадити фінансування не установ, які надають медичну допомогу постраждалим, а адресне фінансування необхідних видатків на надання медичної допомоги конкретній особі. У зв'язку з недостатністю коштів державного бюджету для покриття видатків на медичну допомогу особам, постраждалим від Чорнобильської катастрофи, доцільно законодавчо визначити інші джерела фінансування цих видатків, зокрема, запровадити медичне страхування цих осіб на пільгових умовах, або за рахунок бюджетних коштів.

Результати цього дослідження можуть бути використанні в подальшому для удосконалення законодавства, яке регулює питання надання медичної допомоги особам, постраждалим від Чорнобильської катастрофи.

Література

1. *Балюк Г. І.* Чорнобильська катастрофа // Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. — К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. — 992 с.

2. *Опришко В. Ф.* Правові чорнобильські проблеми // Правове регулювання економіки. — 2009. — № 9. — С. 5—27.

3. Вікіпедія — вільна енциклопедія Чорнобильська катастрофа [Електронний ресурс]. Режим доступу uk.wikipedia.org/wiki.

4. Представництво України при Європейському союзі, Інформаційні матеріали Чорнобильська катастрофа: дії, результати та уроки [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/print/5657.htm>.

5. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996 р. — № 30. — Ст. 141.

6. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року за № 796-ХІІ // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 1991. — № 16. — Ст. 200.

7. Закон України «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006-2010 роки» від 14 березня 2006 року за № 3522-IV// Відомості Верховної Ради (ВВР).-2006. — № 34. — Ст. 290.

8. Указ Президента України № 937/2010 від 11 жовтня 2010 р. «Про заходи, пов'язані з 25-ми роковинами Чорнобильської катастрофи» від 11 жовтня 2010 р. за № 937/2010. [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=937%2F2010>.

9. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Сучасний стан та актуальні завдання подолання наслідків Чорнобильської катастрофи» від 21 травня 2009 року за № 1368-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2009. — № 43, Ст. 643.

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про організацію і функціонування Державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 09 червня 1997 р. за № 571 // Офіційний вісник України. — 1997. — № 24. — С. 84, код акту 1021/1997.

11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29 травня 2002 року у справі № 1-13/2002 // Вісник Конституційного суду України. — 2002 р. — № 3. — С. 19.

12. Матеріали парламентських слухань «Сучасний стан та актуальні завдання подолання наслідків Чорнобильської катастрофи» 8 квітня 2009 року. Стенограма та доповіді. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:<http://zakon1.rada.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 21.05.10